

Zenon Guldon

"Wieś powiatu miechowskiego w dobie przeduwłaszczeniowej (1815-1864)", Zygmunt Małecki, Kielce 1978 : [recenzja]

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 12, 431-432

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZYGMUNT MAŁECKI: WIEŚ POWIATU MIECHOWSKIEGO W DOBIE PRZED-UWŁASZCZENIOWEJ (1815—1864), Kielce 1978, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Kielcach, ss. 262.

Celem pracy jest przedstawienie gospodarstwa wiejskiego w powiecie miechowskim w schyłkowym okresie feudalizmu. Ostatnio coraz częściej problematyka ta stanowi przedmiot badań. Wskazać można tu chociażby na dwie nie publikowane rozprawy doktorskie: S. Kowalskiego o stosunkach społeczno-gospodarczych w dobrach rządowych województwa sandomierskiego w dobie przeduwłaszczeniowej¹ i J. Piwka o gospodarstwie wiejskim w dobrach białaczowskich w latach 1777—1939².

Autor omawianej pracy opublikował już kilka artykułów dotyczących stosunków gospodarczo-społecznych w powiecie miechowskim w pierwszej połowie XIX w.³ Podstawę źródłową omawianej roz-

prawy stanowią przede wszystkim materiały rękopiśmienne przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, Wojewódzkich Archiwach Państwowych w Kielcach i Radomiu oraz Państwowym Biurze Notarialnym w Miechowie. Zgromadzony materiał źródłowy stanowi podstawę analizy stanu gospodarstwa folwarcznego i chłopskiego, powinności chłopów oraz rozmiarów produkcji rolnej.

Podstawowym problemem dziejów wsi w omawianym okresie jest sprawa stopnia zaawansowania stosunków kapitalistycznych w rolnictwie. W literaturze przedmiotu nie brak głosów, że kapitalizm w rolnictwie rozwinął się znacznie już w pierwszej połowie XIX w. (W. Kula, S. Śreniowski). Inni z kolei stoją na stanowisku, że dopiero carski ukaz uwłaszcze-

1815—1864, [w:] *Materiały na sesję naukową z okazji 50-lecia Archiwum Państwowego w Radomiu*, Radom 1971, s. 186—202; tenże *Zmiany w strukturze wsi i osad chłopskich w dobrach prywatnych powiatu miechowskiego w pierwszej połowie XIX wieku*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 43, Prace Historyczne, VI, Kraków 1972, s. 449—465; tenże *Z badań nad strukturą gospodarczo-społeczną powiatu miechowskiego w pierwszej połowie XIX wieku*, „Kieleckie Studia Historyczne”, Kielce 1976, s. 57—83; tenże *Warunki życia ludności w guberni radomskiej w połowie XIX w.*, „Kieleckie Studia Historyczne”, Kielce 1977, s. 63—76; tenże *Zajęta dodatkowe chłopów w guberni radomskiej w połowie XIX w.*, „Rocznik Świętokrzyski”, t. VI, Warszawa—Kraków 1978, s. 97—110.

¹ S. Kowalski *Stosunki społeczno-gospodarcze w rolniczych dobrach rządowych województwa sandomierskiego przed uwłaszczeniem (1815—1863)*, Lublin 1975 (maszynopis rozprawy doktorskiej w Bibliotece UMCS w Lublinie).

² J. Piwek *Gospodarstwo wiejskie w dobrach białaczowskich w latach 1777—1939*, Kielce 1979 (maszynopis rozprawy doktorskiej w Bibliotece WSP w Krakowie).

³ Z. Małecki *Niektóre przesłanki przemian o charakterze kapitalistycznym we własności ziemskiej w powiecie miechowskim w latach*

niowy rozpoczął ugruntowanie stosunków kapitalistycznych na wsi (A. Grodek, J. Chmura, I. Kostrowicka). Podstawę wniosków dla jednych i drugich stanowiły przede wszystkim: zasięg i charakter rugów, rola siły wolnonajemnej w rolnictwie, postęp agrotechniczny, czynszowanie, rozwój rynku wewnętrznego i stopień towarowości produkcji rolnej. Właśnie niedostatek badań szczegółowych uniemożliwia wyjaśnienie tego podstawowego dla dziejów gospodarczych Polski pierwszej połowy XIX w. zagadnienia. Problem nie polega bowiem na występowaniu danego zjawiska, lecz na tym, czy miało ono charakter sporadyczny, czy też powszechny. Opracowania monograficzne winny więc dostarczyć materiału do szerszych wniosków na temat stopnia rozwoju kapitalizmu na wsi w poszczególnych rejonach Królestwa. Powstaje więc pytanie, w jakim stopniu służy temu celowi omawiana praca Z. Małeckiego.

Autor stwierdza, że w latach 1816/20—1859 chłopci, głównie wskutek rugów, utracili 1465 włók ziemi, a udział użytkowników chłopskich w stosunku do ogólnego obszaru dóbr prywatnych zmniejszył się z 29,8 do 20,4% (s. 53, 174). Brak jednak podstaw do oceny charakteru rugów i ich konsekwencji gospodarczo-społecznych.

Wykorzystane materiały niewiele mówią o stopniu upowszechnienia nowych narzędzi i maszyn rolniczych (s. 43—44). Wydana ostatnio kronika białogońska pozwala na dość precyzyjne ustalenie rozmiarów produkcji maszyn rolniczych w zakładach białogońskich, ale niezbyt dokładnie informuje o zasięgu rynku zbytu produktów białogońskich⁴. Jeden z właścicieli dóbr położonych w powiecie miechowskim wynalazł nawet nowy typ żniwiarki⁵. W każdym bądź razie stwierdzić możemy, że narzędzia i maszyny białogońskie w niewielkim tylko stopniu do-

cierały na wieś miechowską⁶. Dominującym systemem uprawy roli była nadal tradycyjna trójpolówka.

Badania Autora wskazują również, że produkcja rolna oparta była na pańszczyźnie i najmie przymusowym. Pominięty został praktycznie problem wolnonajemnej siły roboczej w rolnictwie. Z badań J. Leskiewicz wynika, że w dobrach Góry, należących do Amelii Dembińskiej, w latach 1849—1851 wolny najem stanowił 20% robocizny⁷. Niewiele też wiadomo o towarowości produkcji rolnej, zwłaszcza zbożowej. Wyjątek stanowią tu dwa klucze Ordynacji Myszkowskiej oraz dobra Góry, które poważną ilość pszenicy (od 50 do 76%) i żyta (od 16 do 50%) przeznaczają na sprzedaż (s. 141).

Na zakończenie stwierdzić więc trzeba, że Autorowi udało się zgromadzić poważny materiał źródłowy dotyczący stanu gospodarstwa wiejskiego w dobie przeduwłaszczeniowej. Problem stopnia zaawansowania kapitalizmu na wsi miechowskiej w tym okresie pozostaje jednak nadal otwarty i wymaga dalszych badań.

Zenon Guldon

⁴ *Opis geograficzno-historyczny i statystyczno-techniczny Zakładów Rządowogórnicznych w Oddziale Białogon (do 1882 roku)*, wyd. R. Guldon i L. Stepkowski, Kielce 1979.

⁵ *Ibidem*, s. 215.

⁶ Por. ostatnio G. Kopeć *Rola zakładów białogońskich w upowszechnianiu postępu technicznego w rolnictwie w guberni radomskiej do 1870 r.*, Kielce 1978 (maszynopis pracy magistralskiej w Archiwum WSP w Kielcach).

⁷ J. Leskiewicz *Dobra ościeckie w okresie gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej XVI—XIX w.*, Wrocław 1957, s. 123.